

Małgorzata Pacer-Kaznowska

Akademia Wojsk Lądowych im. generała Tadeusza Kościuszki,

Wydział Nauk o Bezpieczeństwie

e-mail: malgorzata.pacer-kaznowska@awl.edu.pl

Wybrane aspekty ochrony zewnętrznej granicy Unii Europejskiej realizowanej przez funkcjonariuszy Straży Granicznej w zakresie kontroli bezpieczeństwa w placówkach lotniczych

STRESZCZENIE

Artykuł poświęcony jest Straży Granicznej, która jest formacją wyspecjalizowaną i pełni kluczową rolę nie tylko w zakresie ochrony granicy państwowej oraz ochrony lotnictwa cywilnego, ale również piastuje stabilną pozycję w systemie bezpieczeństwa państwa. Celem artykułu jest ukazanie podstawowych zadań realizowanych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej, pełniących służbę w lotniczych placówkach tej formacji w Grupie Bezpieczeństwa Lotów, a także analiza aktów prawnych, na podstawie których funkcjonariusze Straży Granicznej wykonują zadania dotyczące ochrony lotnictwa cywilnego. Funkcjonariusze Straży Granicznej, którzy pełnią służbę w przejściach lotniczych, zapewniają ochronę zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Ogromnym wyzwaniem jest służba w zespołach, zapewniających nie tylko dobrze strzeżone granice państwa, ale również wykonujących zadania na rzecz bezpieczeństwa w międzynarodowej komunikacji lotniczej. Spoczywa na nich ogromna odpowiedzialność na skalę światową. W artykule zostały przedstawione najważniejsze zadania Straży Granicznej i Służby Ochrony Lotniska w zakresie realizowanych zadań oraz wzajemnego funkcjonowania w systemie zapewniającym bezpieczeństwo w komunikacji lotniczej. Analizę tę przeprowadzono z zastosowaniem metody *desk research*. Interpretacji poddano akty prawne, dokumenty, artykuły publikowane na stronach internetowych lub udostępnione przez funkcjonariuszy Straży Granicznej.

Słowa kluczowe: Straż Graniczna, kontrola bezpieczeństwa, lotnictwo cywilne, terroryzm, bezpieczeństwo.

Wstęp

Bezpieczeństwo państwa, a także jego obywateli, jest wartością, która w państwie demokratycznym powinna podlegać szczególnej kontroli. Przez pojęcie bezpieczeństwa należy rozumieć zarówno sprawy związane z zachowaniem porządku, który został prawnie określony w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, jak i ochronę życia, zdrowia, mienia obywateli oraz majątku ogólnonarodowego przed bezprawnymi zamachami. Dlatego ochrona granicy państwowej

należy do podstawowych zadań państwa¹. Ustawa o ochronie granicy państwowej definiuje granicę państwa jako powierzchnię pionową przechodzącą przez linię graniczną, oddzielającą terytorium państwa polskiego od terytoriów innych państw i od morza pełnego. Granica państwowa rozgranicza również przestrzeń powietrzną, wody i wnętrze ziemi². „Dobrze i skutecznie strzeżona granica jest odbierana przez społeczeństwo jako świadectwo siły i sprawności państwa, jako wyraz bezpieczeństwa jego obywateli”³. Należy dodać, iż służba w lotniczych placówkach granicznych jest ściśle związana z przeciwdziałaniem atakom antyterrorystycznym oraz z zadaniami związanymi z zapewnieniem szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Termin „bezpieczeństwo” utożsamiany jest zazwyczaj z brakiem zagrożenia, stanem spokoju czy też pewnością eliminacji niebezpieczeństw. Zarówno jednostka, jak i bardziej lub mniej zorganizowana grupa społeczna, odczuwa potrzebę gwarancji bezpieczeństwa. Główne miejsce wśród działań zmierzających do zachwiania bezpieczeństwa państwa piastuje terroryzm, który jest zjawiskiem międzynarodowym oraz działa ponad granicami. Zamachy terrorystyczne mogą mieć różną formę, a także mogą zostać umiejscowione na wodzie, lądzie i w powietrzu. Te ostatnie zazwyczaj są spektakularne, a przestrzeń lotnicza z punktu widzenia terrorystów zapewnia medialność, a także potęguje strach. Terroryzm powietrzny jest zagrożeniem „dobrze sprzedającym się”. Cel działania terrorystów to zyskanie jak największego rozgłosu. Nawet jeśli w wyniku działań zginie niewiele osób, to przerażenie jest u wielu tysięcy. W ramach terroryzmu lotniczego można wyszczególnić zagrożenia terrorystyczne w czterech postaciach ataku. Do pierwszej zaliczany jest atak na statek powietrzny w formie porwania, wzięcia zakładników czy zamachu bombowego. Kolejny to atak dokonany z powietrza, np. użycie samolotu jako bomby lub użycie bojowych środków lotniczych. Atak na samolot poprzez przeciwlotnicze środki walki, m.in. stacjonarne czy ręczne, a także atak na infrastrukturę logistyczną, do której można zaliczyć np. system obsługi naziemnej czy system kontroli lotów⁴.

Biorąc pod uwagę działania związane z bezpieczeństwem i obroną, można do nich zaliczyć reagowanie na sytuacje kryzysowe w lotnictwie cywilnym, które wynikają z zamierzonej i bezprawnej ingerencji człowieka w działalność nie tylko w lotnictwie, ale również w państwie. Należy podkreślić, iż właściwa organizacja działań jest fundamentem efektywnej realizacji zadań w każdej formacji. Walka o bezpieczeństwo wymaga podejmowania decyzji w warunkach niepewności oraz ryzyka, stąd tak istotna jest znajomość przepisów prawa oraz konieczność regulowania zasad współpracy i wsparcia na wypadek zaistnienia sytuacji kryzysowych zarówno w lotnictwie, jak i na lądzie czy morzu. Ich przykładem mogą być katastrofy, klęski, terroryzm czy nielegalna migracja.

Straż Graniczna – zadania i pozycja w ochronie lotnictwa cywilnego

Straż Graniczna jest formacją jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną, powołaną do ochrony granicy na lądzie, na morzu oraz do kontroli ruchu granicznego, a także zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnej migracji. Funkcjonowanie formacji rozpoczęło rozformowanie

¹ *Współczesny wymiar funkcjonowania Straży Granicznej*, pod red. B. Wiśniewskiego, Z. Piątka, Wydawnictwo AON, Warszawa 2006, s. 7.

² Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej, Dz.U. 1990 nr 78 poz. 461.

³ S. Ziółkowski, *W ochronie granicy państwowej*, Polska Zbrojna z dnia 12.06.1995, s. 6.

⁴ K. Jałoszyński, *Współczesny wymiar antyterroryzmu*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008, s. 178.

Wojsk Ochrony Pogranicza. Obecny system służby i jej charakter, a także zadania i uprawnienia funkcjonariuszy wskazujące na zakres kompetencji i organizację służby, a także definicja formacji zostały określone w Ustawie z 12 października 1990 roku o Straży Granicznej. Nadzór nad formacją sprawuje Minister Spraw Wewnętrznych, a Komendant Główny jest centralnym organem administracji rządowej⁵. Spełnia on wszelkie wymogi stawiane organom centralnym. Jest organem, którego obszar właściwości miejscowej obejmuje terytorium całego państwa, zaś jego siedzibą jest Warszawa. Komendant Główny Straży Granicznej jest organem podległym ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, jest na jego wniosek powoływany i odwoływany przez Prezesa Rady Ministrów. Ponadto minister właściwy do spraw wewnętrznych powołuje i odwołuje zastępców Komendanta Głównego Straży Granicznej na wniosek Komendanta Głównego. Zatem Komendant Główny Straży Granicznej jest przełożonym wszystkich funkcjonariuszy Straży Granicznej. To ostatnie postanowienie wskazuje, że zarówno organy terenowe Straży Granicznej, jak i podporządkowani im poszczególni funkcjonariusze zostali ulokowani w strukturze centralistycznej.

Strukturę formacji stanowi 9 oddziałów wraz z podległymi placówkami. Są to:

- Warmińsko-Mazurski Oddział Straży Granicznej,
- Podlaski Oddział Straży Granicznej,
- Nadbużański Oddział Straży Granicznej,
- Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej,
- Karpacki Oddział Straży Granicznej,
- Śląski Oddział Straży Granicznej,
- Nadodrzański Oddział Straży Granicznej,
- Morski Oddział Straży Granicznej,
- Nadwiślański Oddział Straży Granicznej.

Formacja kształci swoich funkcjonariuszy w trzech ośrodkach szkolenia:

- Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie,
- Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie,
- Ośrodek Szkoleń Specjalistycznych w Lubaniu.

Lotnicze przejścia graniczne stanowią strukturę organizacyjną placówek straży granicznej podległych pod oddziały. Takich przejść granicznych jest 20, co oznacza, iż przejść lotniczych jest najwięcej w całej formacji. Pozostałe przejścia to: drogowe, kolejowe, rzeczne i morskie, a ich łączna liczba to 72. Straż Graniczna swoimi zasobami ochrania 3511 km granicy lądowej⁶. Warto zauważyć, że wszystkie lotnicze przejścia graniczne są zarazem granicą Unii Europejskiej. A dobrze strzeżona granica w placówkach lotniczych skutkuje zapewnieniem bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej.

Zadania formacji określa wyżej wymieniona ustawa. Do podstawowych zadań należy ochrona granicy państwowej na lądzie i morzu, kontrola ruchu granicznego, zapobieganie i przeciwdziałanie nielegalnej migracji, rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców⁷, w zakresie właściwości Straży Granicznej, a także przeprowadzanie kontroli bezpieczeństwa, w przypadku portów na zasadach określonych w przepisach dotyczących ochrony lotnictwa cywilnego. Lotnisko zgodnie z ustawą Prawo lotnicze jest to wydzielony obszar na lądzie, wodzie lub innej powierzchni,

⁵ *Współczesny wymiar funkcjonowania...*, op. cit., s. 7.

⁶ www.strazgraniczna.pl, dostęp: 13.05.2017 r.

⁷ Ustawa o Straży Granicznej..., op. cit.

w całości lub części przeznaczony do wykonywania startów, lądowań i naziemnego ruchu statków powietrznych, wraz ze znajdującymi się w jego granicach obiektami i urządzeniami budowlanymi o charakterze trwałym, wpisany do rejestru lotnisk. Lotnictwo cywilne w myśl obowiązujących uregulowań prawnych obejmuje wszystkie rodzaje lotnictwa, z wyjątkiem lotnictwa państwowego, czyli państwowych statków powietrznych, załóg tych statków oraz lotnisk państwowych wykorzystywanych wyłącznie do startów i lądowań państwowych statków powietrznych⁸. Straż Graniczna jako formacja powołana do realizacji ustawowych zadań związanych z ochroną granicy państwowej oraz kontrolą ruchu granicznego jest tylko jedną ze składowych elementów systemu bezpieczeństwa państwa. Stosowane w formacji rozwiązania w sytuacjach kryzysowych, a także działania prewencyjne dają podstawy do uznania jej potencjału oraz wykorzystania go w zapewnieniu bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej, w tym ochronie lotnictwa cywilnego.

Rys. 1 Struktura Straży Granicznej, mapa zasięgu terytorialnego Oddziałów Straży Granicznej⁹

Aby funkcjonariusze Straży Granicznej mogli prawidłowo wykonywać swoje zadania, ustawodawca wyposażył ich w uprawnienia przysługujące w trakcie realizacji zadań.

⁸ Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze, Dz.U. 2002 nr 130 poz. 1112.

⁹ portal.strazgraniczna.pl, dostęp: 13.05.2017 r.

Większość uprawnień wyszczególniona jest w art. 11 Ustawy o Straży Granicznej. Wśród nich są wyszczególnione uprawnienia z zakresu kontroli, a mianowicie:

- dokonywanie kontroli granicznej,
- dokonywanie kontroli osobistej,
- przeglądania zawartości bagaży,
- sprawdzania ładunków w portach i na dworcach.

Od momentu powstania Straży Granicznej zakres zadań formacji był stopniowo poszerzany o uprawnienia o charakterze policyjnym, związane ze zwalczaniem przestępczości, w tym przestępczości granicznej i transgranicznej. W odniesieniu do zadań Straż Graniczna pełni dwie funkcje:

- policyjną, do której zalicza się m.in. zapewnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa i porządku publicznego, kontrola ruchu granicznego czy ochrona granicy państwowej,
- edukacyjno-wychowawczą, która dotyczy przede wszystkim kształcenia dla bezpieczeństwa, kształtowania odpowiednich postaw obywateli państwa, tj. tożsamości narodowej czy wspólnotowej.

Obecnie Straż Graniczna jest formacją jednolitą, umundurowaną oraz dobrze uzbrojoną, a także wyposażoną w najwyższej klasy środki łączności oraz sprzęt transportowy. Wszystkie placówki Straży Granicznej są połączone specjalnym, jednolitym systemem teleinformatycznym. Samochody, samoloty, śmigłowce są wyposażone w niezawodne urządzenia termowizyjne, noktowizyjne pozwalające na dobre zabezpieczenie granicy we wszystkich warunkach pogodowych i porach doby. W procesie kontroli granicznej wykorzystywany jest specjalistyczny sprzęt do wykrywania m.in. fałszerstw dokumentów.

Straż Graniczna w systemie prawnym obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej jest, obok Urzędu Lotnictwa Cywilnego, głównym podmiotem odpowiedzialnym za bezpieczeństwo lotnictwa cywilnego. Po zmianach w ustawie Prawo lotnicze Urząd Lotnictwa Cywilnego scedował część swoich uprawnień na funkcjonariuszy Straży Granicznej pełniących służbę w Zespołach Nadzoru nad Kontrolą Bezpieczeństwa, a ustawa Prawo lotnicze reguluje działalność formacji w tym zakresie. Przedmiotowe porozumienie między Prezesem Urzędu Lotnictwa Cywilnego a Komendantem Głównym Straży Granicznej w sprawie szczegółowych zasad współdziałania w sprawowaniu nadzoru nad realizacją zadań związanych z kontrolą bezpieczeństwa w lotnictwie cywilnym wykonywanych przez zarządzających lotniskami zostało podpisane 11 czerwca 2013 r. w siedzibie Urzędu Lotnictwa Cywilnego. Podstawą do zawarcia porozumienia jest ustawa Prawo lotnicze z dnia 3 lipca 2002 r. A zadania związane z kontrolą bezpieczeństwa w lotnictwie cywilnym wykonywane są pod nadzorem Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego, który w zakresie wykonywania tych zadań współdziała ze Strażą Graniczną. Zawarcie porozumienia miało przede wszystkim na celu utrzymanie wysokiego poziomu ochrony lotnictwa cywilnego, a dzięki zapewnieniu sprawnego i skutecznego działania i współdziałania w zakresie nadzoru nad kontrolą bezpieczeństwa wykonywaną przez Służbę Ochrony Lotniska jest to możliwe. Zaś wieloletnie doświadczenie funkcjonariuszy Straży Granicznej w zakresie realizacji zadań związanych z ochroną lotnictwa cywilnego, a do tego dysponowanie odpowiednio wyszkoloną kadrą oraz posiadanie specjalistycznego sprzętu niezbędnego do nadzoru nad realizacją zadań związanych z kontrolą bezpieczeństwa w lotnictwie cywilnym gwarantuje osiągnięcie wysokiego poziomu bezpieczeństwa na skalę światową¹⁰.

¹⁰ www.ulc.goc.pl, dostęp: 17.05.2017 r.

Swoje zadania Straż Graniczna realizuje w obszarze przejścia granicznego, którym w przypadku lotniczych placówek jest teren portu lotniczego. Priorytetem jest kontrola bezpieczeństwa. Ze względu na przedmiot kontroli wyróżnia się kontrolę bezpieczeństwa:

- pasażerów,
- załóg lotniczych,
- personelu lotniska,
- bagażu podręcznego,
- bagażu rejestrowanego,
- przesyłek pocztowych czy ładunków,
- materiałów przewoźnika,
- poczty dyplomatycznej,
- statku powietrznego¹¹.

Kontrola bezpieczeństwa osób realizowana jest za pomocą: stacjonarnego urządzenia do wykrywania metali, ręcznego detektora metali (urządzenie pomocnicze), urządzenia do wykrywania śladowych ilości par materiałów wybuchowych i narkotyków oraz kontroli manualnej. Natomiast wszystkie bagaże przeznaczone do transportu lotniczego są poddawane kontroli bezpieczeństwa za pomocą sprzętu specjalistycznego: urządzeń rentgenowskich do prześwietlania ładunków i bagaży, urządzeń do wykrywania śladowych ilości oparów i materiałów wybuchowych, chemicznych zestawów do wykrywania materiałów wybuchowych¹². Sam termin „kontrola” oznacza sprawdzanie czegoś, zestawianie stanu faktycznego ze stanem wymaganym, nadzór nad kimś lub nad czymś, a w potocznym znaczeniu jest to instytucja lub osoba sprawująca nad czymś nadzór. Może być ona: celna, paszportowa, bagaży, graniczna, samochodów czy biletów. Należy więc przyjąć, iż kontrola ma charakter prewencyjny, czyli jej celem jest zapobieganie odstępstwom od stanu postulowanego.

Stan, o którym mowa, jest określany w wielu przepisach prawa materialnego, nakazujących lub zakazujących określonych zachowań. Osoby, które są poddawane kontroli, a w tym przypadku kontroli bezpieczeństwa, muszą wiedzieć, do jakich zachowań są zobowiązane. Ponadto powszechnie wiadomo być powinno, kto oraz w jakich okolicznościach może dokonywać takiej kontroli. W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu ochrony i bezpieczeństwa w transporcie lotniczym wszyscy pasażerowie oraz ich bagaże poddawani są właśnie kontroli bezpieczeństwa. Zgodnie z prawem unijnym termin ten oznacza stosowanie technicznych lub innych środków w celu identyfikacji i/lub wykrywania przedmiotów zabronionych¹³. Kontrola bezpieczeństwa to zespół działań, metod i środków podejmowanych przez służby ochrony w celu uniemożliwienia przedostania się na pokład statku powietrznego oraz do stref zastrzeżonych lotniska przedmiotów, urządzeń lub materiałów niebezpiecznych, które mogą być użyte do popełnienia aktu bezprawnej ingerencji¹⁴.

Wspomniany akt bezprawnej ingerencji w lotnictwie cywilnym jest zawsze celowy oraz – zgodnie z aktami prawnymi – polega na: użyciu w czasie lotu statku powietrznego przemocy wobec osoby znajdującej się na jego pokładzie, a działanie to może być zagrożeniem dla bezpieczeństwa tego statku. Zagrożenie bezpieczeństwa może przybierać różne

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem,

¹³ www.ulc.gov.pl, 13.05.2017 r.

¹⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie Krajowego Programu Ochrony Lotnictwa Cywilnego realizującego zasady ochrony lotnictwa, Dz.U. 2003 nr 160 poz. 1549.

formy, m.in. zniszczenie statku powietrznego albo spowodowanie jego uszkodzeń, które uniemożliwiają lot albo stanowią zagrożenie bezpieczeństwa. Akt ten może polegać także na umieszczeniu na pokładzie statku powietrznego przedmiotu, urządzenia lub substancji, które mogą zagrozić zdrowiu lub życiu pasażerów albo załogi bądź zniszczyć statek powietrzny czy spowodować jego uszkodzenia, które uniemożliwiają lot czy stanowią zagrożenie bezpieczeństwa samolotu podczas lotu. Bezprawna ingerencja to także porwanie statku powietrznego z załogą i pasażerami na pokładzie lub bez nich, a także porwanie samolotu w celu użycia jego jedynie jako narzędzia do ataku terrorystycznego z powietrza. Mogą to być działania skutkujące także zniszczeniem albo uszkodzeniem lotniczych urządzeń naziemnych lub pokładowych czy zakłócenie ich działania. Akt ten to użycie przemocy wobec osoby obsługującej te urządzenia, w przypadku gdy powoduje to znaczne zakłócenie ruchu lotniczego lub zagrożenie bezpieczeństwa lotnictwa cywilnego. Jest nim także przekazanie nieprawdziwej informacji, która powoduje zagrożenie osób i mienia w komunikacji lotniczej, zniszczenie albo poważne uszkodzenie urządzeń na lotnisku, zakłócenie ich działania lub użycie przemocy wobec osoby obsługującej te urządzenia. W tej sytuacji akt bezprawnej ingerencji jest wtedy, gdy powoduje to znaczne zakłócenie ruchu lotniczego lub funkcjonowania lotniska, w konsekwencji powodując zagrożenie bezpieczeństwa lotnictwa cywilnego¹⁵.

Kontrola bezpieczeństwa w lotnictwie cywilnym obejmuje wszystkie osoby, bagaże, przesyłki oraz inne przedmioty, które będą znajdowały się na pokładzie statku powietrznego lub w strefie zastrzeżonej lotniska. Działania w tym zakresie są ciągle udoskonalane w taki sposób, aby wszystkie filary, na których opiera się system bezpieczeństwa w komunikacji lotniczej, funkcjonował prawidłowo. Wymieniona kontrola polega także na działaniach, poprzez które nie dochodzi do wyżej wymienionych sytuacji związanych z bezprawną i celową ingerencją w lotnictwo cywilne.

Do zadań Straży Granicznej w ochronie lotnictwa cywilnego należy przede wszystkim sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem kontroli bezpieczeństwa w komunikacji lotniczej realizowanej przez zarządzających lotniskami przy pomocy Służby Ochrony Lotniska. Istotnym jest, iż zarządzający portem lotniczym zatrudnia firmę zewnętrzną – Służbę Ochrony Lotniska. Jest to specjalistyczna służba zapewniająca ochronę mienia w granicach chronionych obszarów i obiektów, ochronę ważnych urządzeń jednostki znajdujących się poza granicami chronionych obszarów i obiektów, konwój mienia jednostki oraz wykonywanie innych zadań wynikających z planu ochrony jednostki. Pracownicy tej służby działają na terenie całego lotniska, zajmują się również kontrolą osób wchodzących do stref zastrzeżonych na terenie portu. Do elementarnych zadań Służby Ochrony Lotniska należy prowadzenie kontroli bezpieczeństwa oraz dostępu do stref zastrzeżonych lotniska, ochrona strefy zastrzeżonej lotniska, w tym przeprowadzanie kontroli stanu technicznego ogrodzenia lotniska, kontrolowanie przepustek wydawanych przez zarządzającego oraz uprawnień osób do przebywania w określonych strefach, ujęcie osób i pasażerów naruszających porządek i stan bezpieczeństwa lub warunki przewozu oraz osób, które bez upoważnienia uzyskały lub usiłowały uzyskać dostęp do strefy zastrzeżonej lotniska, a następnie przekazanie ich Policji lub Straży Granicznej. Należy podkreślić, iż po zaprzestaniu dokonywania kontroli bezpieczeństwa przez Straż Graniczną zadanie to stało się kluczowym dla Służby Ochrony Lotniska. Jednakże Komendant Główny Straży Granicznej w uzasadnionych przypadkach, związanych z koniecznością zapewnienia porządku publicznego i bezpieczeństwa publicznego, może na wniosek Prezesa

¹⁵ Ustawa – Prawo lotnicze..., op. cit.

Urzędu, skierować funkcjonariuszy Straży Granicznej posiadających uprawnienia do dokonywania tej kontroli do wykonywania kontroli bezpieczeństwa w lotnictwie cywilnym¹⁶. Jednakże koszty związane z kontrolą bezpieczeństwa wykonywaną przez funkcjonariuszy Straży Granicznej ponosi zarządzający.

Obecnie działania Straży Granicznej w związku z nadanymi uprawnieniami w ochronie lotnictwa cywilnego polegają między innymi na: obserwowaniu i rejestrowaniu przez funkcjonariuszy Zespołu Nadzoru nad Kontrolą Bezpieczeństwa funkcjonowania punktu kontroli bezpieczeństwa, kontrolowaniu liczby pracowników służby ochrony lotniska na stanowisku kontroli bezpieczeństwa zgodnie z obowiązującymi przepisami oraz niezwłocznym sygnalizowaniu zarządzającemu lotniskiem ewentualnych wątpliwości odnośnie do stanu psychologicznego pracowników służby ochrony lotniska. Funkcjonariusze Straży Granicznej kontrolujący działanie Służby Ochrony Lotniska niezwłocznie reagują na naruszenia przepisów w zakresie ochrony lotnictwa cywilnego ze strony pracowników służby ochrony lotniska, a także niezwłocznie kierują do zarządzającego lotniskiem wnioski w sprawie usunięcia stwierdzonych poważnych uchybień oraz informują Prezesa Urzędu o tych uchybieniach. Dokonują również kontroli posiadania certyfikatów związanych z kwalifikacjami pracowników zatrudnionych na stanowiskach kontroli bezpieczeństwa oraz niezwłocznie reagują na sygnały o zakłóceniu porządku publicznego w punkcie kontroli bezpieczeństwa oraz przyległym do niego rejonie¹⁷.

Straż Graniczna, aby mogła poprawnie realizować swoje zadania jest uprawniona do korzystania z systemów rejestrujących obraz umieszczonych na terenie portu lotniczego i zapisów z tych systemów. Ważne jest, iż kopie zapisu udostępnione Straży Granicznej przez zarządzającego lotniskiem, niezawierające dowodów pozwalających na wszczęcie postępowania karnego, postępowania w sprawach o wykroczenia, postępowania dyscyplinarnego lub mogących być wykorzystanymi w postępowaniu w ramach czynności wyjaśniających albo dowodów mających znaczenie dla toczących się takich postępowań – Straż Graniczna przechowuje przez okres nie dłuższy jednak niż 30 dni, licząc od dnia udostępnienia, a następnie niszczy¹⁸.

Straż Graniczna ma również ustawowe uprawnienia do prowadzenia działań operacyjno-rozpoznawczych na terenie przejścia granicznego oraz w strefie służbowego działania. Są one niezmiernie ważne z punktu widzenia rozpoznawania mogących powstać zagrożeń lub ewentualnych przygotowań do stworzenia zagrożenia. Wszystkie osoby zatrudnione na terenie portu lotniczego, które mają dostęp do stref zastrzeżonych, podlegają weryfikacji i sprawdzeniu przez Straż Graniczną jeszcze przed wydaniem przepustki¹⁹. W codziennej służbie działania funkcjonariuszy Straży Granicznej są wspierane przez specjalnie wyszkolone psy służbowe o różnych specjalnościach. W portach lotniczych główne specjalności zwierząt to:

- wykrywanie materiałów wybuchowych,
- wykrywanie narkotyków.

W niektórych placówkach Straży Granicznej funkcjonariusze wspierani są przez psy służbowe o specjalnościach patrolowo-obronnych.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów..., op. cit.

Zatem Straż Graniczna jest miejscem służby o specyficznej dyscyplinie podyktowanej skalą i rangą zadań w ochronie granicy państwowej. Pod względem placówek lotniczych Straż Graniczna odgrywa istotną rolę w systemie działań zmierzających do przeciwdziałania atakom terrorystycznym. Formacja w swej strukturze posiada zespoły minersko-pirotechniczne pełniące służbę na lotniczych przejściach granicznych. Funkcjonariusze Straży Granicznej w niniejszych zespołach zajmują się przede wszystkim rozpoznawaniem i neutralizacją zagrożeń terrorystycznych na lotniskach oraz prowadzą działania zmierzające do zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Zadania minerów-pirotechników są rozbudowane. Oprócz działań ściśle powiązanych z bezpośrednim zagrożeniem związanych z możliwością eksplozji ładunków, funkcjonariusze zapewniają bezpieczeństwo w obrębie przejścia lotniczego poprzez szeroko zakrojone działania prewencyjne, m.in. patrolowanie oraz prowadzenie profilingu.

Formacja, aby zapewnić szeroko rozumiane bezpieczeństwo zarówno w obrębie działania placówki, jak również w jej zasięgu terytorialnym, musi posiadać w swoich strukturach wiele wyspecjalizowanych grup i zespołów. W Grupie Bezpieczeństwa Lotów służbę pełnią funkcjonariusze zajmujący się nadzorem nad kontrolą bezpieczeństwa, minerzy-pirotechnicy, funkcjonariusze zespołu interwencji specjalnych, przewodnicy psów służbowych wraz z psami służbowymi o różnych spajalnościach, kontrolerzy-radiometryści, których zadaniem jest przeprowadzanie szczegółowej kontroli transportu z towarem niebezpiecznym, odpadem lub materiałem promieniotwórczym, funkcjonariusze z referatów wdrażających system bezpieczeństwa realizujący szkolenia lokalne, dzięki którym pozostali funkcjonariusze wykonują swoje zadania zgodnie z literą prawa. Oprócz Grupy Bezpieczeństwa Lotów w strukturze placówki znajduje się Grupa Służby Granicznej, w której skład wchodzi: Zespół Kontroli Ruchu Granicznego, kierownicy zmiany oraz ich pomocnicy. Kolejna grupa zajmuje się sprawami cudzoziemców, a funkcjonariusze pełniący w niej służbę zajmują się postępowaniami granicznymi, w tym wydawaniem wiz, migrantami, patrolowaniem czy kontrolą legalności zatrudnienia. W strukturze przejścia granicznego jest także Grupa Operacyjno-Śledcza działająca w zasięgu terytorialnym placówki wraz ze swoimi zespołami. Pełnią w nich służbę m.in. analitycy kryminalni, technicy kryminalistyki czy śledczy.

Oprócz funkcjonariuszy działających w terenie czy obrębie przejścia granicznego placówki w swoich szeregach mają również logistyków oraz specjalistów z zakresu kadrowo-szkoleniowego. Szeroki zakres kompetencji wynikający z realizacji zadań Straży Granicznej wpłynął na jej strukturę organizacyjną, w skład której wchodzi grupy specjalistyczne o tak gruntowanym działaniu na rzecz bezpieczeństwa. W dzisiejszym świecie działalność przestępcza jest szeroka i wszechstronna. Aby skutecznie z nią walczyć, działalność formacji musi być szeroka. Dodatkowo liczy się wymiana informacji na szczeblu wewnętrznym, a także krajowym i międzynarodowym. Prace operacyjne, na co dzień niezauważalne przez społeczeństwo, są prowadzone w ciągłym systemie przez wyspecjalizowane grupy funkcjonariuszy, którzy zapewniają ład społeczny i dają gwarancje bezpieczeństwa dla życia i zdrowia ludzkiego oraz mienia.

Podsumowanie

Straż Graniczna odgrywa istotną rolę we współpracy międzynarodowej Rzeczypospolitej Polskiej. Przedsięwzięcia przez nią podejmowane, wchodzące w zakres ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego, nadają formacji wymiar międzynarodowy. Skuteczne

realizowanie ustawowych zadań i przedsięwzięć jest możliwe jednak tylko poprzez współpracę z państwami ościennymi. Straż Graniczna jako formacja mundurowa poprzez swoje specyficzne zadania zyskała stabilną pozycję w systemie bezpieczeństwa państwa. Poprzez działania w systemie antyterrorystycznym współpracuje z kluczowymi organami państwowymi. Pomimo zmiany przepisów prawnych narzuconych wymogami Unii Europejskiej rola Straży Granicznej pozostała w dalszym ciągu wiodąca. Poprzez funkcjonowanie tej formacji bezpieczeństwo lotnisk jest możliwe. Wskazane obszary wykonywania działań przez funkcjonariuszy Straży Granicznej w zakresie ochrony lotnictwa cywilnego sprawiają, iż ta formacja nadal jest głównym podmiotem odpowiedzialnym za bezpieczeństwo w komunikacji lotniczej²⁰.

Współdziałanie wszystkich instytucji zmierzających do ochrony lotnictwa cywilnego jest nie tylko potrzebne, ale przede wszystkim konieczne. A współdziałanie oraz współpraca na różnych szczeblach nie są nowymi obszarami działania dla formacji Straży Granicznej. Zakres zadań oraz ich istota podlegają ciągłym zmianom, zgodnie ze zmieniającymi się uregulowaniami. Współcześnie ochrona granicy państwowej, kontrola ruchu granicznego czy kontrola bezpieczeństwa w międzynarodowych portach lotniczych charakteryzują się ogromnym rozmachem oraz ściśle określonym czasem, a także ciągłością podejmowanych działań. Obecne warunki służby nie tylko wymagają od funkcjonariuszy Straży Granicznej współpracy czy współdziałania w zakresie zapewniania bezpieczeństwa, ale także dużej wyobraźni i znajomości przepisów prawa oraz umiejętności ich zastosowania w praktyce. Bez względu na obowiązujące standardy w komunikacji lotniczej nigdy nie można wykluczyć wypadków lub innych incydentów lotniczych, które mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo na arenie międzynarodowej. Ważne jest, że bezpieczeństwo lotnicze nie jest niezmiennie akceptowane, ale ciągle dąży się do zmian w tym sektorze celem zapewnienia lepszego poziomu jego zabezpieczenia i ochrony. Oprócz modyfikacji prawnych kluczową rolę odgrywa także czynnik ludzki. Funkcjonariusze Straży Granicznej oraz pracownicy Służby Ochrony Lotniska przez zmiany w prawie oraz konieczność poprawnego wykonywania zadań przystępują do egzaminów recertyfikujących. Poprzez wspomniane egzaminy zostaje przedłużony termin certyfikatu operatora kontroli bezpieczeństwa.

Zawarte powyżej informacje dotyczące szeroko rozumianego bezpieczeństwa w ochronie granicy państwowej oraz w komunikacji lotniczej poprzez dokonywanie kontroli bezpieczeństwa oraz jej nadzoru przez Straż Graniczną z pewnością nie wyczerpują istoty sprawy, jednakże zwracają uwagę na codzienne zadania osób zaangażowanych w ochronę lotnictwa cywilnego oraz mogą stać się początkiem szerszej dyskusji. Ponadto problematyka ochrony granicy państwowej, kontrola zarówno graniczna, jak bezpieczeństwa jest poruszana w środkach masowego przekazu oraz publikacjach naukowych. Jest to doskonały dowód na to, że rola formacji w systemie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej oraz bezpieczeństwa międzynarodowego jest ogromna. A dynamiczne zmiany związane z ewoluowaniem zagrożeń oraz wyzwań ingerujących w bezpieczeństwo międzynarodowe, w tym ochronę granicy państwowej oraz przestrzeni powietrznej, wymagają podejmowania konkretnych działań, adekwatnych do zaistniałych sytuacji. Skuteczność działania na rzecz zapewnienia porządku i ochrony uzależniona jest także od poziomu wiedzy na temat obowiązujących procedur, zarówno na przestrzeni praktycznej, jak i teoretycznej. Nie należy zapominać, iż o sprawności

²⁰ A. K. Siadkowski, *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym w lotnictwie cywilnym w Polsce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2011, s. 90–91.

każdej struktury organizacyjnej decyduje człowiek. Zatem to właśnie jego kompetencje, zdolności, kwalifikacje i wysiłek składają się na efekty działalności całej grupy. W opisywanej formacji wiele uwagi poświęca się kształceniu i doskonaleniu funkcjonariuszy na wypadek zaistnienia różnych zagrożeń oraz utrzymaniu szeroko rozumianego bezpieczeństwa na wysokim poziomie.

Bibliografia

- Bąk T., *Rola i zadania Straży Granicznej w zapewnieniu bezpieczeństwa lotnisk* [w:] *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa w lotnictwie*, red. T. Compa, J. Rajchel, K. Załęcki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych, Dęblin 2012.
- Jałoszyński K., *Współczesny wymiar antyterroryzmu*, Wyd. TRIO, Warszawa 2008.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
- Siadkowski A.K., *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym w lotnictwie cywilnym w Polsce*, Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2011.
- Słownik języka polskiego*, pod. red. S. Dubis, Wyd. PWN, Warszawa 2003.
- Truchan J.R., *Jednostki specjalne Policji i Straży Granicznej w obronie wschodniej granicy Polski*, Wydawnictwo WSPol w Szczytnie, Szczytno 2014.
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej, Dz.U. 1990 nr 78 poz. 461.
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, Dz.U. 1990 nr 78 poz. 462.
- Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze, Dz.U. 2002 nr 130 poz. 1112.
- Ustawa z dnia 15 czerwca 2012 r. o skutkach powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom przebywającym wbrew przepisom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 2012 poz. 769.
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz.U. 2013 poz. 1650.
- Współczesny wymiar funkcjonowania Straży Granicznej*, red. B. Wiśniewski, Z. Piątek, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2006.
- www.portal.strazgraniczna.pl
- www.strazgraniczna.pl
- www.ulc.goc.pl
- Zarządzenie Nr 35 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 4 marca 2014 r. w sprawie wykonywania działań specjalnych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej.

SUMMARY

Małgorzata Pacer-Kaznowska

**Selected aspects of protection of the external border of the European Union
provided by the officers of the Border Guard
in the area of security checks at airports**

This article is devoted to a discussion of the Border Guard, a specialized formation, which not only plays a key role in civil aviation, but also holds a stable position in the state security system.

The aim of this article is to present the basic tasks performed by Border Guards officers serving in the Aerospace Services of this formation, in the Aviation Safety Group, as well as making an analysis of the legal acts under which Border Guard officers perform their tasks related to the issue of civil aviation security. Border Guard officers who serve in air passages provide protection for the external border of the European Union. It is a challenging task to serve in teams which not only protect the state borders, but also perform security tasks in the field of international aviation. They carry great responsibility on a global scale. This paper describes the most important tasks of the Border Guard and Airport Protection Services aimed at ensuring safety in air transportation. The desk research method has been applied to analyse a selection of legal acts, documents and articles published on various websites or made available by officers of the Border Guard themselves.

Key words: Border Guard, security control, civil aviation, terrorism, security.

Data wpływu artykułu: 28.06.2017 r.

Data akceptacji artykułu: 1.09.2017 r.